

**Stipo Manderalo: KUTIJA ZA ČUVANJE VREMENA,
Prilozi proučavanju prošlosti livanjskoga kraja,
“Svjetlo riječi”, Livno, 1996., str. 248**

Poznat nam je prof. Stipo Manderalo i kao uzorni prosvjetni djelatnik i kao vrstan poznavatelj livanjske prošlosti, kojoj je kao istraživač i znanstvenik postao lokalnom enciklopedijom, a nama je znan i kao raniji suradnik “Hercegovine”, godišnjaka, u kojemu objavljujemo ovaj prikaz knjige čudna metaforičnog i simpatičnog naslova *Kutija za čuvanje vremena*. Privukla me knjiga čim sam je dobio, osjetio sam joj vrjednoće, a s autorovom posvetom postade mi još bliža, draža.

Već na prvi pogled, kako je koncipirana, njezina je znanstvena aparatura s obiljem objašnjenja u bilješkama, pa s kazalom osobnih imena i kazalom zemljopisnih naziva te s češće navedenim izvorima, ukazala da se radi o istraživačkom pothvatu u kojemu se povijesna i folklorna građa konkretno “spušta” do ljudi i događaja koji postaju znani i onome tko ih nije upoznao ili ih nije mogao susretati. Sada mi se čini, i ne samo kao privid nego kao stvarnost, da sam tim događajima sudionikom i da sam te ljude i žene, njihove obitelji imao čast i prigodu poznavati. Kako li tek takva i slična osjećanja i dojmove nose oni koji su, pročitavši knjigu, ponovno hodali zavičajem i opet se sastajali s ljudima koje su znali ili o kojima su slušali... I sami postadoše sudionicima u čuvanju vremena.

U uvodnom tekstu piše i ovo: “Nova knjiga Stipe Manderala, kao i prethodne, impresivan je zavičajni muzej; zavičajna galerija nezaboravnih likova; izlog ulomaka minulog vremena; zbirka livanjskih pejzaža... I još više od toga: *Kutija za čuvanje vremena* je štivo koje se čita s uzbuđenjem i neizbježnim pitanjem - otkud autoru snaga da u ovom, svakom intelektualnom radu nesklonom vremenu, sakupi toliko imena, datuma i godina, sela i gradova, zanimanja, zidanja i rušenja, toliko dućana, kuća, putovanja, rođenja i umiranja, ljubavi i svada, grobalja i bogomolja, ulica i mostova, kavana i hanova... I da sve to valjano potvrdi najmanje jednim svjedočanstvom.“ (S. Gotovac: Uz *Kutiju za čuvanje vremena*, str. 5.)

A sâm autor u Napomeni (na str. 246.) piše: “Tekstovi, za ovu priliku opremljeni bilješkama, preneseni su, uglavnom, u izvornom obliku - neki sa pokojom dopunom, a prilog *Bosančica u livanjskom kraju* znatnije je proširen novim spoznajama.”

Pripomenimo da je baš taj zapaženi rad o bosančici objavljen u mostarskoj “Hercegovini” 3/1983.

A sada, u ovom prikazu vrijedne Manderalove knjige “prošetajmo” i njezinim sadržajem. Poslije kratka Predgovora (str. 7.) slijede četiri poglavlja: Na dvorima gospode livanjske (s 5 priloga; str. 9 - 50.), Nakovanj i violina (sa 7 priloga; str. 51 - 102.), Ljudi koje se pitalo (s 9 priloga; str. 103 - 166.) i Tiho došli - još tiše otišli (s 8 priloga; str. 167 - 220.), a potom je popratna znanstvena aparatura (str. 221 - 246.). Svaka je “priča” osobita i posebna, zanimljiva i autentična, ilustrirana tekstom i slikom. Vrijedno.

Knjiga je, dakle, ilustrirana, što je još jedna, dodatna vrijednoća knjige, no slike su s patinom, crno-bijele, i na mjestima koja nisu prikladna i koja moderniji grafički dizajn danas ne prihvaća. Inače, “prijelomu”, osim toga propusta, ne treba zamjerati, možda još samo za “ukalupljenost, istovjetnost i stereotipnost” međunaslova, koji moraju biti izazovni i svojim izgledom.

Jasno je da opisanu, takvu, knjigu Livnjaci prosto moraju prigrliti, čitati i o njoj razmišljati, pa raspravljati. No, ona nudi i neke predivne maksime, nad kojima zatreperimo i zamislimo nepatvoreno se suglašavajući, npr. “Ljudski grob civiliziranom čovjeku mora biti mjesto dostojno poštovanja.” (str. 186.) A tako je bilo nekoć. O, kamo sreće, da je i danas tako. Zauvijek! Ali, knjiga, upravo takva kakva jest, postaje uzorkom i za druge ljude i krajeve, da se oni u događajima i pričanjima otrgnu od zaborava, jer svaki kraj ima potrebe za čuvanjem vremena, samo treba želje, znanja i umještosti da se to obavi. Ipak, poznajući (donekle) livanjski kraj i (dijelom) njegove ljude, možda nije naodmet istaknuti da je Bog podario baš njih za mnogo šta što se u Manderalovoj knjizi oživljava radi čuvanja vremena.

Preporučujem knjigu čitatelju i proglašavam joj pisca čuvarom vremena u kraju koji je lijep i privlačan, s mnogim prirodnim suprotnostima, s dobrim i dragim ljudima, koji su očuvani od zaborava, a to znači od zlog zuba vremena. Treba nas to radovati... I još više! Rečenici Stipinoj kao jezičnom iskazu ne da se zamjeriti a mogli bi mu zbog nje, takve, pozavidjeti mnogi dobri pisci i ugledni istraživači.

Velimir LAZNIBAT